

MÓRA FERENC – ZALÁN TIBOR

Rab ember fiai

(VIDÁM-SZOMORÚ JÁTÉK TÖRTÉNELEMMEL)

Szereplők:

APAFI MIHÁLY, fejedelem
BORNEMISSZA ANNA, a fejedelem felesége
MIHÁLYKA, a fiuk
SZITÁRY KRISTÓF
SZITÁRYTAMÁS, a fia
SZITÁRY ÁDÁM, a fia
CSELEBI BÉG, a kolozsvári basa követe
PISZLICZÁR, görög kereskedő
ILUCI, a lánya
FALUBOLONDJA TOSKA, néma és bolond
HAJDÁR, kolozsvári basa
PIPITÉR, öreg csavargó
BUZÁTH, Sárvár kapitánya
SEMMILYEN JANCSE
VALAMILYEN PISTA
NEVESINCS
SEHOGYSE
HAJDÚ
KATONA
Katonák, rabnők, szolgák

I. FELVONÁS

1. jelenet – A fejedelem rosszat álmódott

Apafi Mihály hálósobája, baldachinos ágy, mosdóállványon lavór, törülköző
(Szereplők: Apafi Mihály, Szitáry Ádám, Szitáry Tamás)

*Apafi fejedelem a baldachinos ágyban
hortyog. Egyszerre elbődül, mint egy
oroszlán.*

APAFI: Eb aki elvisz, te tollas kutya! Add
vissza a süvegemet! Hamar az íjamat,
hadd szedjem le a nyavalyást! Na, ad-
játok végre, mi lesz már?

*Szitáry Ádám rohan be, a fejedelem egyik
apródja.*

ÁDÁM: Szólított a nagyságos fejedelem?

*A fejedelem kidugja kócos fejét a balda-
chin résén. Rettenetesen mérges arcot
vág.*

APAFI: Hát te meg ki a fene vagy?

ÁDÁM: Szitáry Ádám, a nagyságos fejedelem apródja.

APAFI: És hogy mertél a legszebb álmomból felébreszteni?

ÁDÁM: Kiáltani tetszett értem. Az íját kérte... kora reggel... Valamit le akart lőni...

APAFI: Érted kiáltottam volna? Apafi Mihály, erdélyi fejedelem utánad, egy tacsók után kiabál kora reggel? És ráadásul az íját kérte tőled? Csak nem azaz akarta a reggelijét meglőni magának? Hát ennyire rosszul mennek a dolgok Erdélyben?

ÁDÁM: Azt én nem tudhatom, mik hogy mennek hol. Kiabálni tetszett.

APAFI: Te meg feleselni tetszel velem, ha nem vennéd észre. Most felállok, rád rontok, és kettébe haraplak.

ÁDÁM (*elsírja magát*) Ne tesszen engem bántani!

APAFI (*elneveti magát*) Te tényleg a kisebbik Szitáry-gyerek vagy. Megismerlek arról, hogy olyan minőza-penész vagy, akár egy lány. Folyton az egereket itatod. Na, takarodj a szemem elől, leányom, és küldd be a bátyádat, hátha azaz többre megyek! (*Meggondolja magát.*) Megállj! (*Ádám megáll, vár.*) Most meg mit állsz ott, te rakás szerencsétlenség? Miért nem nyitod ki az ablaktáblákat, mikor látván látod, milyen régen nem alszom? (*Ádám kitárja az ablaktáblákat.*) Gyilkos! Meg akarsz ölni ezzel a rettenetesen erős világsággal? Te, én mégis kettébe haraplak. Készülsz a halálra?

ÁDÁM (*ismét elpityeredik*) Igenis, nagyságos fejedelem!

APAFI: Milyen vitéz egy legény vagy te, hogy mindjárt a csizmaszáradba szalad a bátorságod, ha az ember szóba ereszkedik veled. Igenis, nagyságos fejedelem! Hol tanultál magyarul, te gyerek, tán a krími tatároknál? Eredj innen, öcsém, amíg egészben hagylak! A csiz-

mámat a bátyád hozza be, annak a kisujja külön legény, mint te mindenestül.

ÁDÁM (*Kintről, csak a hangja*) Tamás, vidd be a fejedelem csizmáját! De vigyázz, harapós kedvében van.

Illedelmes kopogtatás.

APAFI (*A badachin mögül*) Hogy a kórság essen a lábadba, akárki is vagy! Úgy rugdosod azt az ajtót, mintha az ország pénze egyébre se kellene, csak ajtócsináltatásra. Mit lábatlankodsz itt, amikor az ember a legjobb ízűt alussza? Már ezt a kis álmot is elveszitek tőlem?

Tamás odaállítja a csizmákat az ágy elé. A fejedelem kidugja a fejét a baldachin részén, végignézi a csizmákat, és elkiáltja magát.

APAFI: Ördög és pokol! Hát azt gondoljátok ti, palota naplopói, hogy nekem egyéb dolgom sincs, csak bálba járni? Jó is volna, ha piros csizmában el lehetne táncolni az ország gondját! Kifelé ezekkel a kacki veres csizmákkal!

Tamás kifordul az ajtón, s már jön is vissza egy pár feketével. De még át se lépi a küszöböt, a fejedelem máris elbődül.

APAFI: Hát temetésre készülök én, hogy ilyen gyászcsizmákkal állsz elejbe?! Ahol én leszek a gyászhuszár? Megöltök, megöltök, bitangok! Hát nem megmondtam már tegnap este, hogy ma Ebeczki uramhoz kocsikázom szüretre? Mit gondol maga, úrfi, hogy ebben az országban éppen csak a fejedelemnek nem szabad egy napot pihennie?

Tamás szó nélkül kimegy a fekete csizmákkal, majd egy rakás csizmával a két karján tér vissza, de annyival, hogy a fejese látszott ki közülük. Leborítja a megdöbbszent fejedelem ágya előtt, majd szépen sorba rakja őket. A fejedelem mozdulatla-

*nul, tátott szájjal figyeli, mit művel. A le-
gény végül elkészül a csizmasorfallal.*

TAMÁS: Válogasson közülök, ennél többet
nem hozhatok, mert épp ennyi csiz-
mája van a nagyságos fejedelemnek.

*Apafi tanácstalanul vakargatja bozontos
üstökét. Azután elvigyorodik.*

APAFI: Csak nagy kópénak adsz te enni,
Tamás fiam, naponta háromszor! Azt
hiszed, kifogtál rajtam? Ne, itt egy
arany, felezzétek meg ezt az aranyat az
öcséddel, mert megírkattam szegénykét
az elébb.

TAMÁS: Köszönjük, a síró öcsémrel együtt.
Akkor, melyik csizmát parancsolja
nagyságod?

APAFI (szélesen elvigyorodik) A lippai basa
ajándékába, a sztambuli selyempa-
pucsba bújtasd a lábamat! El kell is-
merni, gyönyörű sztambuli munka!

*Ezt már nem állhatja meg tovább nevetés
nélkül Szitáry Tamás sem, együtt nevet-
nek, fejedelem és az apród. Apafi egy-
szerre elkomorul.*

APAFI: Te meg mit röhögsz itt egymagad-
ban, amikor a fejedelemnek rossz kedve
van? Kifelé innen! Hozzák a reggelimet,
jöjjön a fiam és a feleségem, asztalhoz
ültök ti is az öcséddel, de csak akkor,
ha az a leányka nem bőgi teli a nádmé-
zes kávémat!

Sürgés-forgás támad. A fejedelem kimegy.

2. jelenet – Reggeli, a fejedelem álma

*Apafi reggeliző szobája – az előzőek, kiegészítve egy négyszemélyes reggeliző asztallal
(Apafi, Bornemissza Anna, Mihályka, Szitáry Ádám, Szitáry Tamás)*

*A megterített asztalhoz, élén a fejedelem-
mel, megérkeznek a reggelizők. Elöl Apafi,
mögötte Bornemissza Anna, őket követi
Mihályka, Szitáry Ádám és Tamás között,
valamivel fiatalabb náluk.*

APAFI: Leülnétek végre?

ANNA: Igen komisz kedvében ébredt az én
édes uram.

APAFI: És ha abban? Kell azt még fokozni
azzal, hogy ilyeneket mondasz neki,
hogy „igen komisz kedvében ébredt az
én édes uram”?

ANNA: Jól van, jól, én meg sem szólaltam.

APAFI: Most is beszélsz, pedig jól tudod,
hogy reggelizés közben nem szeretem a
sok beszédet.

*Bornemissza Anna vág egy fintort felé, és
nem válaszol. Szótlanul esznek. Csak Mi-
hályka, Apafiék fia nem fér a bőrébe. Hol
az egyik Szitáry-gyereket, hol a másikat
pizskálja. Valahányszor megszólal az
apja, hangosan felröhög. Az édesanyja
valahányszor lepisszegi.*

APAFI: Ez a hús száraz, mint a csizmám
talpa! ... Honnan hoztátok ezt az avas
szalonnát, csak nem az egerek elől
loptátok el a padláson? ... Ez a kenyér
savanyú, tán még penészes is! ... Ez
nem nádmézes kávé, keserű, mint a
gyógyszer! ... Ez nektek borovicska? Ez
meg nem keserű, hanem olyan édes,
hogy összeragad az ember szája.

*Mihályka azzal foglalkozik, hogy a cse-
resznyebefőtt magjával hol a Szitáry fiú-
kat lövöldözi, hol a felszolgálókat, és min-
den találatnál el-elvihogja magát. Egy
rosszul sikerül mag azonban épp a feje-
delmet találja homlokán, aki úgy hátra-
esik a székében, mintha valódi golyóbissal
lőtték volna meg. Mindenki megdermed.*

MIHÁLYKA: Jaj, nem oda akartam... édes-
apám... gondterhelt... homlokának...
ippeg a közepébe... (Ismét elröhögi
magát, de a többiek dermedtsége to-
vábbra is tart, és Apafi sem mozdul.
Mihályka észreveszi ezt, abbahagyja
a vigyorgást.) Ne haragudjál, édes jó

apámuram, csak ezt a csúnya nagy ráncot akartam elkergetni a homlokodról.
 APAFI (*végre elmosolyodik*) Temiattad volt ott az a ránc, édes kicsi fiam. Rosszat álmodtam rólad az éjszaka.

ANNA: Mit álmodott, lelkem jó uram? Csak nem azt, hogy a török meg a német után az orosz is bevonult Erdélybe?

APAFI: Még annál is rosszabb álmom volt, édes cselédeim. Odakint vadászgattam az erdőszélben. Kegyetlen sütött a nap, el is fáradtam a szarvashajszolásban, szédelegtem a melegtől. Ejnye, mondom magamban, mi nehezét érzek én magamon? Akkor veszem észre, hogy fönt felejtettem a fejemen a nyusztprémes fejedelmi süveget. Nosza, levelezem a süveget, hogy majd a te fejedre illesztsem, már kinyújtom a kezem, mikor egyszerre csak lecsap az égből egy sebes szárnyú sólyommadár, kiszakítja a csőrével a kezemből a süveget, s úgy elcsattog vele, hogy még most is borzadok bele. Rosszat jelent ez, jó cselédeim, rosszat: valami rossz szerzet leskelődik a fejedelemségünk után.

ANNA: Én csak tréfálkoztam az oroszokkal...

APAFI: Te csak ne tréfálkozz többet az oroszokkal, Anna! A falra festett ördögnek az a szokása, hogy megjelen. (*Gondterhelten.*) Az a sólyommadár, az a köpedék sólyom...

MIHÁLYKA: Tebenned volt a hiba, apámuram. Ha már vadászni mentél álmodban, miért nem hívtad ki magaddal a Szitáry gyerekeket is? Tamás majd lelőtte volna a sólymot. Ugye, Tamás, lelőtted volna azt a rablómadarat?

Szitáry Tamás fél térdre ereszkedett a fejedelemségi széke előtt, s megcsókolta az egyik kezét, Ádámka a másikat. A kis herceg meg átfogta a két fiú nyakát.

APAFI (*szeretettel nézi a fiatalokat*) Nos, fiam, addig nem félek, míg ilyen jó két pajtásod van, mint ez a Tamás meg az a, na jó, csak néha picsogó Ádámka.

A három gyerek összeölelkezik, s a fejedelem gyöngéden összekocantja a három fejet.

APAFI: Menjetek, nézzétek meg a mókusokat ez erdőszélen. Ne is! A kertbe menjetek, és jelentsétek nekem, hagyott-e még csengettyűkörtét az öreg fán a sárgarigó!

3. jelenet – az erdélyi állapotokról

Ugyanott, ugyanakkor

(Szereplők: Apafi, Bornemissza Anna)

ANNA: Vén, morgós medve lett magából, kedvesem!

APAFI: Tudom. Még annál is morgósabb. Olyan, amelyik egyfolytában viczorog.

ANNA: Már a gyerekekhez sincs türelme. A Szitáry Ádámkát folyton megríkatja, Tamással gorombáskodik. Talán csak Mihálykára van még tekintettel.

APAFI: Nem az a dolgom, hogy mások kölykeit kényeztetsem.

ANNA: Nononono, fejedelem. A gyermeke nevelő pajtásairól van szó.

APAFI: Mitől fontosabbak a gyerekeim nevelő pajtásai, mint én?

ANNA: Mi van magával? Talán azt mondja, nem kap elég törődést?

APAFI: Nem a törődésről van szó. Félek, Anna.

ANNA: Maga fél, a híres és nagy Apafi Mihály?

APAFI: Én, a híres és nagy Apafi Mihály. Minden este úgy teszem le a fejemet a párnára, hogy nem tudhatom, fejedelem leszek-e, amikor reggel felébredek.

ANNA: Nem ilyen veszélyes azért...

APAFI: Ilyen veszélyes. Hol a német ültet gazdát az erdélyi fejedelmi székbe, hol a török. Mire megmelegszik alatta a szék, a másik máris letaszította.

ANNA: Ha szövetséget kötött a törökkel, miért fél a töröktől is?

APAFI: Nagy fa árnyékában hamar elhervad a kicsi bokor.

ANNA: No, már költő is lett magából. Lázadjon ellenük kend, ha nem az ígéretük szerint viselik a szövetséget!

APAFI: Nyíltan nem léphettek fel a Porta ellen. Éppen eléggé szolgált intő jel gyanánt II. Rákóczi György és Kemény János földijeink sorsa...

ANNA: Ez... Csak nem igazi félelem magában?

APAFI: A' bizony. Meg bosszankodás. Mondok én neked még cifrábbakat. Amikor a német Erdély szélét kószolgatja, sietnek a basák megnyugtatni. Sose félj te, jámbor fejedelmecske, majd ellátjuk mi a németnek a baját! Te csak oltogasd szép bátorságosan a rózsafáidat a görbe kertészbicskáddal, a kardforgatást csak bízd mireánk! Azután meg, hogy végigcirógatták a német hátát a kardjukkal a basa urak, az én orrom előtt hadonásznak vele. No, most már tedd le a kertészbicskát, jámbor fejedelem, s vedd elő az ország pénzes ládájának a kulcsát! Mert azt csak nem kívánhatjátok, hogy ingyen hajkurásszuk a németet ebben a nagy melegben?

ANNA (*elneveti magát*) No, azt a kulcsot aztán hiába veszi elő, könyékig kotorászhat a ládában, akkor se talál néhány hitvány aranynál többet.

APAFI: Jól teszi, hogy nevet.

ANNA: Ha nincs pénz, nincs pénz. Abból, ami nincs, nem adhat másnak.

APAFI: Csakhogy, nem hülyék a törökök se. Megsimogatják a fejedelem buksiját, és

megnyugtatják: se baj, fejedelem, majd találunk mink magunknak valót ebben a szép országban! Aztán szép barátságosan végigrabolják az országomat Brassótól Kolozsvárig. Viszik a pénzt, hajtják a barmokat, s hogy legyen ki vigyázzon rá, tízezerrel viszik rabszolgának a székelyt meg a szászt. S hogy ne sajnálja otthagyni üres, kifosztott hajlékát az istenadta nép, egymás után folyújtják a falvakat, városokat. Nem látja, hogy egyfolytában kormos az ég Erdély fölött?

ANNA: De most békeidő van, ilyenkor a török is békésebb. Vagy nem?

APAFI: Békésebb. Csak a basáik nem férnek a bőrükbe. A temesvári basa kis aprópénzért üzen, a jenői csizmát szabad a katonáinak, s ha megtagadom, borjú képében hajtja el magának a csizmához való anyagot. A lippai basa rozsdás kardot küldött, tudván, hogy gyűjtöm a régiségeket, azzal, hogy Attila kardját küldi. Cserébe csak ötszáz lovat kért. Megjegyzem, az lett az hetvenedik Attila-kardom a padláson.

ANNA (*megint nevet*) Hát, ha ebből áll Erdély kormányzása, még belőlem is lehet fejedelem. Hagyom felégetni a falvait, hagyom elhajtani a marháimat, rozsdás kardokért odaadom a katonáimnak kovácsoltatott friss kardokat...

APAFI: Elhallgass, mert menten...

Nem tudja befejezni, mert Anna átkarolja, és megcsókolja. Apafi megenyhül, vagy csak enged a gyöngéd erőszaknak.

APAFI: Igazad van. Törődni fogok ezentúl Mihálykával. És... a kisebbik Szitáry gyereket se ríkatom meg többé.

ANNA: Hiszi a piszi, hazudós medve!

Kergetőznek az asztal körül, fel-felnevetnek.

4. jelenet – A kolozsvári basa aranyból keresteti

Ugyanott, valamivel később

(Szereplők: Apafi, Bornemissza Anna, Szitáry Kristóf, Cselebi bég)

A fejedelem Szitáry Kristóffal az asztalnál ül, előttük kancsó és pohár.

APAFI: Keleten tehát még csönd van?

SZITÁRY: Csönd. Nagy csönd. A török nem mozdul. A német hallgat.

APAFI: Eh, nem szeretem én, ha nem mozdul, de azt se, ha mozdul. Emez meg, ha hallgat, akkor készül valamire. Ha meg nem hallgat, akkor mi kezdünk el ordítani tőle.

SZITÁRY: A harapófogónak ilyen a természetete...

APAFI: Szitáry uram, maga vagy nagyon megokosodott országjáró útján, vagy nagyon kifáradt a sok lovaglástól, hogy ilyen közhelyes marhaságokkal szórakoztatja a fejedelmét. Legjobb, ha most lepihen, és két napig a színét se látom.

SZITÁRY: Az már csak igaz. Napokat lovgoltam megállás, és szinte minden alvás nélkül, a legényeimmel.

APAFI: No, akkor mehet. Gondolom, látná már a gyerekeit is. Derék gyerekek. Csak a kisebbik... Ez az Ádámka... Valahogy olyan lányosan érzékeny.

SZITÁRY: Fiatal még. Anya nélkül nevelkedett fel, én meg folyton hadakoztam, vagdalkoztam, nem volt aki keménységre nevelje.

APAFI: No, én igyekszem ebben segíteni... hm... A legényke majd fog erről mesélni megint, de tudja be annak, Szitáry, hogy én is apa vagyok, és... hm... néha a kemény nevelés szükségét érzem... hm... más gyerekénél is.

SZITÁRY: Köszönöm, nagyságos uram, hogy így gondoskodik a gyermekeim neveltetéséről.

APAFI: Menjen, ne csináljon gondot ebből magának! Kedvelem mind a két gyermekét.

Szitáry meghajtja magát, és kifelé indul. Az ajtónál azonban megfordul, a homlokára csap.

SZITÁRY: Mit el nem felejték! Nagyságos uram, követ érkezett a váradi basától! A legény jelenteni akarta, épp egyszerre érkeztem meg vele, de mondtam, ne zavarja most a fejedelmet, megmondom én neki... És lám, a legfontosabbat felejttem el kialvatlanságomban.

Apafi úgy néz rá, mint aki álomból ébredt. Szitáry vár egy keveset, azután hangozatosan megismétli a mondandóját.

TELEKI: Mondtam volt, a váradi basától érkezett követ!

APAFI (*fölcsattan*) Úgy, tán már megint megtalálta Attila a kardját? Várákossássa még kegyelmed a követet egy kicsit odakint. Hadd szokja a pogány, hogy hol a helye! Aztán meg jöjjön vissza vele, több fül többet ért a kacskaringós török beszédéből. (*Szitáry ki-megy. Anna segít Apafinak átvenni a díszesebb felsőruházatát. Apafi közben egyfolytában morog.*) Ezek a követek! Némelyik olyan pofátlan, hogy még a basáján is túltesz. Úgy felesel, követel, kiabál velem, a kardom is kikívánczik a hüvelyéből. Szerencsére, még nem vágtam le egyet sem közülük.

Anna meghallja a mondat végét.

ANNA: Kiket nem vágott le, maga folyton morgó oroszlán?

APAFI: No, eddig meg még medve voltam. Eh, asszonyok... Csak úgy, fennhangon töprengtem. (*Kirobban.*) Azokat a hitvány és pimasz török követeket, akik nap mint nap itt kaparásznak az ajtómon, és nyomorgatnak mindenféle kéressel és ajándékkal álcázott követeléssel, azokat nem vágtam le, pedig de le

kellett volna őket vágnom, de le biz' ám!

ANNA: Még szerencse, hogy nem tette meg. Abból lett volna aztán nagy haddel-hadd, ha híre megy, hogy az erdélyi fejedelem török követeket aprít a gulyáslevesébe.

APAFI: Megint itt van egy. Most a váradi basa nem fér a bőrébe.

ANNA: Én egyet sem látok itt...

APAFI: Ne mérgesíts, Anna lelkem, mert leváglak téged is. De, ha annyira akarod látni a rusnya pogányt, tálcán hozatom be neked. *(Elbődül, hogy kint is hallják.)* Meddig várjak még? Jön az a követ, vagy kint marad örökre? Kapkodja magát befelé, ha már idehozta a fene Váradról!

A követ, amint Szitáry bevezeti, mindjárt hasra vágja magát, s úgy csúszik a fejedelem elé, mint valami nagy teknősbéka. S mikor odaér elé, nagy fekete kezével elkezd a fejedelem lába után kapkodni.

APAFI: Lassíts, atyámfia! Csak nem akarsz a lábamba harapni?

KÖVET: Tündöklő ábrázatú fejedelem! Hatalmas császárom szeme fénye! Hargagos tekintetű oroszlán! Engedd meg, hogy a te alázatos szolgád, Cselebi bég talpad alatt nyugtathassa hitvány fejét.

APAFI: Az más... Nyugtasd csak, Cselebi bég, csak nyugtasd a kopasz fejedet a fejedelem talpa alatt, ha neked így esik jól. Miben lehetünk segítségére?

KÖVET: Kegyelmes uram, világnak ékesége, kimondhatatlan kár érte az én uramat, parancsolómat, a páratlan vitéségű Hajdár basát. Tegnapelőtt elszökött a sólyommadara, akivel vadászni szokott járni.

APAFI: A sólyommadara? *(Anna felé.)* Látod, az álom... meg a süveg... és ti még kiröhögtetek engem...

KÖVET: Igen, a legkedvesebb sólyma. S a bölcs Musztafa, a váradi basa udvari

tudósa azt olvasta ki a csillagok járásából, hogy az álnok sólyom ideszökött Kolozsvárra. Éppen ezért arra kéret Hajdár basa, kerestessd meg az ő kedves sólyommadarát, és ne terheltesd neki visszaküldeni.

APAFI: Mondd meg a gazdádnek, máris szétszalajtom a sólyom után az udvari vadászokat. Nyugtasd meg a basát, jó ember: holnap ilyenkor otthon lesz a sólyma.

A követ az ajtóig hátrál. Ott megáll, és elvigyorodik. Mondókája után fürgén kisseran az ajtó résén.

KÖVET: Az ám, majd el is felejttem mondani, hogy a basa sólymának aranyos volt a szárnya. Ezt jól eszedbe vedd, uram! Ezt meg jól az eszedbe vésd, Apafi fejedelem!

APAFI: Hogy azt a rézfán fütyülő keserves anyád...

ANNA: Ki ne mondja!

APAFI: Nem hallottad? Még én fejtsem meg a nyomorult váradi basa üzenetét! Micsoda szemtelenség ez már megint! Mit szól ehhez, Szitáry Kristóf? Micsoda egy gonosz tréfát űz velünk már megint ez a tarka hitű Hajdár basa! Olyan sólymot kerestet rajtam, aminek aranyos a szárnya.

SZITÁRY: Legjobb lenne Váradra menni, és sólymostól levágni a basát.

APAFI: Maga aztán született politikus, Szitáry.

SZITÁRY: Ha megengedi, én nem táncolnék úgy a töröknek, ahogy a fejedelem teszi. Vágnék olyat a pofájába a kardommal, hogy Sztambulig meg se állna.

APAFI: Lassabban azzal a karddal, ember!

ANNA: Épp maga beszél...

APAFI: Hallgass! Országos gondok vannak. Inkább azon törjük a fejünket, hol találunk olyan sólymot, amelyiknek aranyos a szárnya. Maga meg, törökverő Szitáry, inkább az eszét törje most,

mint a pogányok koponyáját! Mitévők legyünk?

SZITÁRY: Nem nagy dolog az, amit a török akar, nagyságos fejedelem. Azt gondolom, csak ki kell bélelni az akaratához egy szelíd sólyom szárnya alját...

ANNA: Legalább száz-száz arannyal...

APAFI: Ez az! Ezt jelenti hát az aranyos szárny! Nagy mérgességemben már gondolkodni is elfelejtek. Mégiscsak ti vagytok az én eszem! Mit gondolsz, életem párja, minden ládafiák tudója, találunk-e ennyi aranyat Erdély kincsesládájában?

ANNA: Ennyit éppen hogy találunk. Benne van az a vadonatúj veretű kétszáz arany, amit tegnap szállítottak be mutatóba Zalánáról. Azzal elverheti éhét a telhetetlen pogánynak.

APAFI: Elégnek elég lesz, de nagyon sajnálom azokat a szép új aranyakat.

ANNA (nevetgélve) Sose sajnálja, a mondó vagyok! Úgyis egy kis hiba esett azokon a pénzeken.

APAFI: Hiba? Hiba, de miként?

ANNA: Nagyságodnak a képe volna rájuk verve, de a pénzverő kifelejtette róla ezt a gyönyörű bajuszt, ami itt himbál az orra alatt.

APAFI: Akkor nem köll! Mehet az arany. Aztán, kitől küldenénk el azt az arany-szárnyú madarat a basának? Megbízható ember kell az ilyesmire. De nagy sürgősséggel!

ANNA: Lehet ez kérdés? Itt áll előttünk az ember, fejedelem! Alighanem Szitáry Kristóf uram a legalkalmasabb ember erre a feladatra. Ráadásul, hívatnia sem kell, mert már bent van.

APAFI: Valóban, Szitáry! Maga ügyes is, hűséges is, legvitézebb katonám is... no meg, háládatos is hozzám, amiért a két fiát idevettem magam mellé... nevelgetem is őket, különös tekintettel a kisebbikre...

SZITÁRY: Zavarba hoznak... meg tényleg, hálás is vagyok...

APAFI: Tehát, azt mondja, elvállalta. Nem csalódtam magában. Vagy nem ezt mondta?

SZITÁRY: Tehetnék mást, mondhatnék mást, nagyságos uram?

APAFI: Mondhatna, de annak nem nagyon örülnék.

Az ajtóhoz viharzik, feltépi.

APAFI: Hozzátok a legszelídebb, legöregebb sólymot! De legyen itt máris! Szitáry, maga fusson a feleségemmel az aranyakért! Anna, ne feledkezzetek meg aranyzsinórokról és két selyem-erszényről sem!

Magára marad. Fel-alá járkál, néha rácsap az asztalra. Beszédes járkálás, csapkodás. Anna hamar érkezik vissza Szitáryval. A szemközti ajtón belép a legény a sólyommal. Senki nem szól semmit, mindenki tudja a dolgát. Szitáry az erszényekbe számolja az aranyat, az erszényeket Anna az aranyzsinórokkal a sólyom szárnyára kötözi.

APAFI (keserves nevetéssel) Nos, Szitáry uram, látott-e már aranyos szárnyú sólymot? Kelmed már csak-csak országlátott ember.

SZITÁRY: Ilyen elcsúfított állatot szerencsére még soha, nagyságos fejedelem.

APAFI: No, most lát. Lám, ennyire egyszerű madár az arany-szárnyú sólyom. S ezt kelmed most elviszi Hajdár basának, Nagyváradra.

SZITÁRY: Elviszem. De bosszant, hogy a mi pénzünkön növeszti amúgy is nagy hasát a váradi basa.

APAFI: Maga csak ne bosszankodjék semmin, mostantól maga az én követem. Az erdélyi fejedelem követének arca se rezdül, pontos és hűvös.

SZITÁRY: Értettem. Mikor kell indulnom?

APAFI: Ebben a minutomban!

SZITÁRY: Máris? Hiszen most érkeztem...

Bocsánat... Akkor csak arra kérnék engedelmet, hogy indulásom előtt búcsút vehessek a két fiamtól.

APAFI: Nem engedem meg, mert az is időbe kerül, s attól tartok, meggondolja magát a török. A végén sólyom helyett golyót keres majd rajtunk. Annak pedig akkora szárnya van, hogy egy mázsa arannyal se lehet kibélelni.

SZITÁRY: Értettem. Kérem a fejedelmet, jelezze a két fiúnak, ha nem is láthatta őket viszont, az apjuk a szívében búcsút vett tőlük.

APAFI: Én? Még hogy én jelezzem... a te szívedet... a két fiúnak... én... a te szívedet, Szitáry Kristóf...

ANNA: Maga, maga! Maga sietteti ezt a szegény embert, miközben golyameséket mormolászlik itt neki...

APAFI: Ez meg mindenbe beleszól. Hát... rendben... Kísérjen el egy darabon a két fiad is, Szitáry Kristóf, hogy lássátok is egymást, meg el is búcsúzzatok. Reggelre aztán lovagoljanak haza!

SZITÁRY: Hálásan köszönöm!

APAFI: Ne köszöngessen itt nekem, hanem menjen! Aztán, le ne vágja nekem nagy indulatában a váradi basa fejét, mert akkor a mienkkel vagy a török, vagy a német fog holnap után laptázní!

SZITÁRY: Tudom én, mi a követ dolga. Tisztelettudó leszek... pontos és hívős... talán inkább jeges...

Szitáry meghajtja magát, és kimegy.

APAFI: Ha még egyszer bele mersz szólni államügyekbe... ha még egyszer!

ANNA: Akkor mi lesz? Engem is kettéharap, mint Szitáry Ádámkat akarta ma reggel is?

APAFI: Ezt meg honnan tudod? Ó, az az árulkodó júdás-gyerek! Csak kerüljön a kezem közé, most aztán tényleg kettéharapom.

ANNA: Harapdálja maga csak a törököt! Meg a németet...

APAFI: Meg téged, te legtiszteletlenebb alattvalóm! Te... alám való perszóna!

Kivont karddal üldözi ki a színről sikoltozó feleségét.

5. jelenet – Az utasok megszállnak Piszliczár házában

A görög ebédlőszobája, ablakokkal, kijáráttal a kertbe, asztal sok személyre (Piszliczár, Szitáry Kristóf, Szitáry Tamás, Szitáry Ádámka, Iluci, Falubolondja Toska)

Piszliczár egy szófán heverészik, vízipipáján füstölög. Az ajtóban megjelennek a Szitáryak. Piszliczár, mint aki nem hisz a szemének, dörzsölni kezdi, azután felugrik, és eléjük siet.

PISZLICZÁR: Begyunni, begyunni a háládatus Piszliczárhuz huzzá! Aj, haj, nagy urakuk csak meg látulják szegin embert! Helyesul, Piszliczár helyesul, hálásul!

SZITÁRY: Nos, gyerekeim, ez itt Piszliczár uram, akiről annyit beszéltem. Éppen csak tiszteletünket tesszük a házában, Piszliczár uram, egy kis pihenés után máris indulunk tovább.

PISZLICZÁR: Nem úgy von. Tapudtat se eriszhettek sehuva, míg meg nem kóstuljátuk a szegin Piszliczárnak vacsuráját.

SZITÁRY: Nem érünk mi rá arra, Piszliczár uram, sietős az utunk.

TAMÁS: Édesapám, egy órácska nem a világ, addig meglesz sólyma nélkül a váradi basa.

PISZLICZÁR: E beszíd, szaladuk az enyüm lányumért, egyetlen kincsumért, nápketi gyengyumért.

Lelkesen kigaloppozik.

ÁDÁM: Édesapám, ki is lenne ez a Piszliczár? Mert neki mondtad ugyan, hogy beszéltél róla nekünk, de nekünk nem beszéltél soha semmilyen Piszliczárról.

SZITÁRY: Illemből mondtam neki, na... Egy követnek így illik... (*Nevetnek.*) Gyorsan, amíg vissza nem jön! Piszliczár uram görög marhakereskedő volt. Egyszer Brassóban nagyon megszorongatták a torkát a moldvai tatárok. Én meg épp arra jártam, és néhány lófő székkelyel szétütöttem a kutyafejű tatárok közt. Ezért hálás nekem. Ahogy elnézem, azóta igen megszedhette magát a kis ember. Bár olyanformán beszélnek felőle, hogy nem is egészen igaz úton járt.

TAMÁS: Milyen útjai vannak ennek a Piszliczárnak?

SZITÁRY: Sötét ügyek... talán. Állítólag a kereskedés mellett a kémkedés is kenyere volt. Állítólag... Amit a töröktől tudott, azt besúgta a németnek, amit a némettől hallott, azt eladta a töröknek, s mindekképpen jó vásárt csinált. Ha csinált.

TAMÁS: Kellünk akkor mi ide?

SZITÁRY: Kicsit megpihenünk, azután megyünk tovább. Sok mindent mondanak. Nekünk mindegy is.

TAMÁS: Én már szeretnék kívül lenni.

ÁDÁM (*a kerti ajtóhoz megy, kinéz.*) Micsoda szép kert! Akkorák benne a rózsák, mint a napraforgó.

6. jelenet – Ádám rajta felejt a szemét Ilucin – vacsora

Ugyanott, ugyanakkor

(Ádámka, Iluci, Piszliczár, Kristók és Szitáry Tamás, Falubolondja Toska)

Piszliczár visszatér a lányával. Ádám nem veszi észre, csak a kertet bámulja. A görög odasettenkedik mögéje, és tréfásan a vállára csap.

PISZLICZÁR: Hol vágyul, úrficska? Itt is vágyun liliumszálum, enyim lányum: Iluci.

Ádám megfordul, szinte levegőt sem kap a szép lány látványától

ÁDÁM: De szép... a kert... is... a kert... de szép... is...

SZITÁRY: Szép a lányod, Piszliczár uram, öröm, hogy megismerhettük. De nekem lassan mennem kell tovább, az ég hunyogatni kezd a szemét. Ti maradhatok még, cselédjeim, majd visszafordultok reggel.

PISZLICZÁR: Nem úgy kapkod, Szitáry urodum. Iluci megterigette asztaltut. Kell kicsinkát abrakulni. Luvak már kapták uzsonnát.

A szolgálak nagy asztalt hoznak be, mely roskadozik az ételek-italok alatt.

SZITÁRY: Ez aztán a fejedelmi lakoma, Piszliczár uram!

PISZLICZÁR: Csak ulan szegines, ulan piszliczárus.

SZITÁRY: Tán kincset talált kelmed, hogy így dúskálkodik a földi jóban?

PISZLICZÁR: Hát csak Isten adutta, aki keresun, találun.

TAMÁS: De nem mindegy, hol keres, és hol talál.

PISZLICZÁR: Beszélül natyfiú igaz. Piszliczár jó helyen keresun. Így aztán találun. Abrakuljatuk, kedveseim.

Esznek. Szinte észrevétlenül surran be a terembe Toska, amolyan igazi, otromba figura, mozdulatai szögletesek, a némák jellegzetes nyögéseivel és gesztusaival kíséri mondandóját. Leginkább egy nagy majomnak látja az ember. Megragadja a barackot hámozó Tamás vállát, aki azonnal kardot ránt.

TAMÁS: Váglak ketté, ronda féreg, ha nem takarodsz innen!

PISZLICZÁR: Mit féljesz, úrficska? Ne bán-
tsun, úrficska: a Toska kéri tülednek
barackmagut. Csak a magut szereti ba-
rackbul a Toska. Toska van falu bo-
lundja.

*Toska pofákat vág, ugarabugrál, móri-
kálja magát, végül mindenkit megnevet-
tet.*

SZITÁRY: Hát ezt a fertelmes párát meg
mire tartja, Piszliczár?

PISZLICZÁR: Megszántun egyszer. Akart
vinni tülemtül a budai basa ükegyel-
messige. Zárni ketrecul. Nem enged-
tun. Pedig utálatos teremtis. Legjubb-
ban szeretnik nyakadnak kicsavarulni neki.

ÁDÁM: Miért haragszik rá olyan nagyon ke-
gyelmed? Randa jószág, de nem árt ez
senkinek se.

PISZLICZÁR: Nem ártul? Ha pinzemet el-
dugugálok, mindjárt elükeresi. Akár-
hova teszelem, elüveszeli.

*A bolond, mintha csak érezné, hogy róla
folyik a szó, rávicsorítja a fogát a gazdá-
jára, s haragosan forgatja a szemét. Iluci
meglegyinti az asztalkendővel.*

ILUCI: Kicsi Toska! Kicsi falubolondja!
Nyugodjál már le!

*Toska engedelmesen odakuporodik a
gazdasszonya lába elé, s úgy elszégyellte
magát, hogy semmi csalogatásra föl nem
emeli csúnya, sörtés fejét.*

PISZLICZÁR: Iluci nágyun szeretje bolund
májmut, bolund majum szeretje Ilucit,
azért tartuk házamnál.

SZITÁRY: Már akkor mégiscsak érdemesebb
ilyen szép madarat tartogatni, mint ez a
sólyom.

PISZLICZÁR: Szép sólyum, szép.

ÁDÁM: Hátha még azt látná, mi van a szár-
nya alatt...

*Zavartan elhallgat, az apjára néz. Szitáry
rezzenéstelen arccal ül, nem néz a fiára,
látható, nem örül annak, hogy Ádám el-
szólta magát.*

PISZLICZÁR (*odamegy a sólyomhoz, óvato-
san fölemeli a szárnyait.*) Ni cak, er-
szenyuk találun Piszliczár. Erszenyuk
dagadul. Aranut tapintgat kezum.

SZITÁRY: Arany bizony, Piszliczár uram,
egyenest a váradi basának viszem.

PISZLICZÁR: Basánuk nem adul pénzut! Te-
rekba bele ne bízul!

SZITÁRY: Nem az én pénzemet viszem. Hi-
szen, én se adnék a töröknek semmit,
legfeljebb a kardom élet a macskapofá-
juknak.

PISZLICZÁR: Hanum, te Szitáry urum, Pisz-
liczár gondolkodun rulad. Kettuszász
aran? Aj, jaj, dehugy mészelsz el anni
pinzzel éjszakának időjin! Sehuva nem
mészelsz. Vagynak erdőben terek, ta-
táruk, vad haramiákuk. Maradtuk sze-
gin, becsulátus Piszliczár házában, reg-
gel aztán uzsgyé, isten hírivel!

ÁDÁM (*Ilucit bámulva nagy szemekkel.*)
Igaza van a derék Piszliczárnak, édes-
apám. Nem volna-e jobb, ha csak hol-
nap indulnál el? Egyedül a sötét uta-
kon.

TAMÁS: Most az egyszer én is egyetértek az
öcsémmel. Nem magányos lovasnak
való, kétszáz arannyal, a váradnak tartó
út.

SZITÁRY: Meg tudom én védeni magamat,
sose féltetek.

TAMÁS: Világosban, szemből támadó ellen-
séggel szemben, igen. Ismerjük apánk
vitézi képességeit. De nem olyan ellen-
séggel, aki a sötétből nyilazik kifelé, fá-
ról pottyán a lovas nyakába, hálót vet
rá a sűrűben, hurokkal töri el a lova lá-
bát. Maradj, apám... és akkor... én is
maradok.

SZITÁRY: Legyen! De hajnalra nyergeltesse
föl a lovamat, Piszliczár uram, hogy a
basát még ebéd előtt érjem el az arany-
szárnyú sólyommal!

PISZLICZÁR: Lesz nyerug napkeltekur lu-
vadra rakul.

SZITÁRY: Akkor hát... maradok én is.

PISZLICZÁR: Nacceru! Ez aztan az öröm!

Táncuj bolund, van közunség.

Toska is örül a társaságnak, produkálja magát. Veri a kisdobját, lovagol a széken, hentergőzik a földön, táncol az asztalon, grimaszokat vág, belekap a fiúk hajába... Végül Piszliczár megelégteli a dolgot.

PISZLICZÁR: Vendégünk megun Toska, falu-bolundja. Must megyunk, kertumat meg köll néznetuk.

ÁDÁM: Én most, inkább, itt maradnék.

ILUCI: Nekem meg... a lábam fájogat.

TAMÁS *(jelentősegteljesen ránéz az öcsésére.)* Én megyek.

Kimennek a kertbe, néha behallatszik, ahogy egy-egy virág előtt megállnak, Piszliczár magyaráz, Szitáry köhintget.

ÁDÁM: Szép itt.

ILUCI: Bizony, hogy szép.

ÁDÁM: A fejedelem kastélya azért csak szebb.

ILUCI: Csak szebb lehet, az már igaz.

ÁDÁM: Én vagyok az apródja

ILUCI: Igazán?

ÁDÁM: Igazán.

ILUCI: És mit kell csinálnia az apródnak?

ÁDÁM: Bátornak kell lennie. Soha nem szabad sírnia. Semmi áron!

ILUCI: Nehéz hivatás. Én sokat szoktam sírni.

ÁDÁM: A lányok sírhatnak. De egy férfi soha nem sír.

ILUCI: Te még nem is vagy férfi!

ÁDÁM: Én e? Én e – már majdnem!

ILUCI: Én holnap is sírni fogok, reggel, én már tudom, hogy reggel sírni fogok.

ÁDÁM: Igazán? Miért fogsz sírni?

ILUCI: Mert elmész, vissza apródnak, a fejedelem szép udvarába.

ÁDÁM: Ha menni köll, akkor menni köll.

A férfi élete ilyen... nehéz. De én is...

ILUCI: De mit te is?

ÁDÁM: Semmi. Azaz, majdnem. Izé. Igen.

ILUCI: Fogsz-e majd ott a szép kastélyban gondolni énrám?

ÁDÁM: Ezt akartam mondani. Hogy ha...

ILUCI: Hogy ha?

ÁDÁM: Hogy ha... lesz időm... akkor majd gondolkodok rád. Mert nagyon elfoglalt ember egy apród.

ILUCI: Azt meghiszem. És akkor...

ÁDÁM: És akkor mi van?

ILUCI: És akkor, ha majd ráérsz egyszer...

ÁDÁM: Ha majd ráérek egyszer... akkor mi lesz?

ILUCI: És akkor, ha majd ráérsz egyszer, akkor elveszel engem feleségül?

ÁDÁM: Hú... hú... az áldóját... te aztán nem kertelsz a férfi... emberrel!

ILUCI: Mindjárt visszajönnek, és akkor már nem tudunk a házasságunkról beszélni.

ÁDÁM: Igaz.

ILUCI: Akkor?

ÁDÁM: Akkor mi van?

ILUCI: Pokróc.

ÁDÁM: Nem pokróc. Férfi.

ILUCI: Tudom, aki sohasem sír. Szánalmas...

Ádám nem tud válaszolni, mert visszajönnek a többiek a kertből. Iluci sértődötten húzódik el mellőle, Toska gyorsan odatelepedik a helyére, és Ádám fülét kezdi el piszkálni.

PISZLICZÁR: Kertum legszebbul liliumszálum, enyim lányum: Iluci! Ádámot megszídította, látum.

ÁDÁM: Miket nem beszél itt nekem!

SZITÁRY: Nagyon szép a kerted, Piszliczár uram. A lányod még a kertednél is szebb, így igaz! Ám kint besötétedett, most már gyerünk aludni, cselédeim, mert elosztják az éjszakát. Én pitymálattal útra kelek, ti csak nyújtózzatok, ameddig jólesik. Mire a fejedelem fölébred, akkorra dúdolvva otthon lehettek Kolozsváron.

PISZLICZÁR: Fárudt utasuknak megvetendu ágyuk Iluci már. Fekudjetuk, aludjatuk mélyelbe. Piszliczár háládatos hogy ti

begyenni szeríny házául, szállumást elfoganni.

A fiúk engedelmesen meghajolnak a vendéglátók felé. Iluci nem fogadja Ádám

meghajlását, kacéran Tamásra pillog, aki ezt észre sem veszi. Elindul kifelé, a többiek követik. Piszliczár egyedül marad a szófáján.

7. jelenet – Piszliczár uramnak nem jön álom a szemére

*Ugyanott, valamivel később
(Piszliczár, Falubolondja Toska)*

Piszliczár éjszakája nyugtalanul telik. Felugik, a sólyomhoz szalad, visszaül, sóhajtozik. Majd ismét és ismét ugyanez.

PISZLICZÁR: Gondolkodun rulad, sólyum.

Kettuszász aran a szárnyud? Drága sólyum, aranyus sólyum. Dehugy mészelsz el anni pinzzel éjszakának időjin, gógus Szitáry! Sehuva nem mészelsz. Vagynak erdüben terek, tatárk, vad haramiákuk. Maradtuk szegin, becsulátus Piszliczár házában, reggel aztán uzsgyé, isten hírvél! Gondolkodun rulad, gógus magyir, vitézul Szitáry. Turuk basánuk nem adúl pénzut. Aranyut Piszliczár magánuk megtart. Szitáry

megyelsz basáhun, kapud terek basa rozsdás patukókuk, nem aranyuk. Becsulátus Piszliczár megőrzul aranyut magánakul, te meg Szitáry urodun, majd kivágud magadut a csavaságbul. *(A sólyom szárnyai alól kiszabadítja a selyemzacskókat. Nem veszi észre, hogy Toska az ajtórésből figyeli minden mozdulatát.)* Kimegyun lópatukókért, csereberélum zacskókat nehéz lópatukókkal. Tőrekszik majd bele a terek basa fuga. *(Nevetgél és kimegy. Toska rémülten veri a fejét az ajtófélfához.)*

8. jelenet – Szitáry Kristóf elindul a fiai nélkül

*Ugyanott, reggel
(Piszliczár, Szitáry Kristóf, Falubolondja Toska)*

Piszliczár még mindig a szófán virraszt. Szitáry Kristóf lép be az ajtón.

SZITÁRY: Jó reggelt, Piszliczár uram! Csak nem ébren töltötted az egész éjszakát?

PISZLICZÁR: Piszliczár nem aludun, őrzete madarud meg az kettuszáz aranyud.

SZITÁRY: Ez derék! Igazi, jó házigazda vagy. Hanem, a sólyom nagyon nyugtalan...

PISZLICZÁR: Hajnalun madár még aluszig, világosság ilyenkorul még bántást huz szemibul.

SZITÁRY: Igazad lehet. Megyek, fölkeltem az én kis cselédeimet, hogy elbúcsúzzam tőlük.

PISZLICZÁR: Hagyud te ágyukun fiatul fiukákukat! Majd Piszliczár engedü útul gyereket.

SZITÁRY: Igazad van, barátom. A lovamat felnyergeltted?

PISZLICZÁR: Luvad toporzékul udvorun. Járj szeruncséddel terekkul.

SZITÁRY: Köszönöm a szállást, a jól tartást...

PISZLICZÁR: Máskur is gyössz te, ha erreporuszlál a luvad.

Szitáry felkapná a sólymot, de Toska ront be a szobába, és elkezd rángatni a karját, vonszolná valahová, artikulátlanul bömből. A férfi először még nevet ezen, de hamarosan bosszús lesz.

SZITÁRY: Mi ütött a bolondodba, Piszliczár? Szedd már le rólam, hogy ne nekem kelljen vele keménykednem.

PISZLICZÁR: Toska elengud embert, mert Piszliczár megutogether Toskát kobakuján! Rontum-bontum, teremtetet, kinek beszélun gazdurkája? Hozum botumat, bolund Toska, nem mindjára takarulsz vackodolba?

SZITÁRY: Erissz már el, bolond! Mit akarsz tőlem? Dehogyan megyek én veled sehova. Most meg elállod az utamat? Vidd innen, Piszliczár, mert menten ketté találom hasítani!

PISZLICZÁR: Eriggyul már bolundul Toska útbulel! Hozum ustor, vágukvégbe hátadun vele!

SZITÁRY: Ne sírj már, bolond, és nem mutogass itt nekem! Mennem kell. Nem értem, hogy mit akarsz.

PISZLICZÁR: Értenem nekum köll, bolundut veretum agyabul-fejibül!

Toska kétségbeesetten engedi útjára Szitáryt, aki felkapja a sólymot, és elviharzik vele. Piszliczár felpattan, utána néz az ablakon, és elégedetten dörzsöli a markát. Megfordul, hogy megbüntesse Toskát, de a bolond akkorra már hangosakat nyögve kerekét old.

PISZLICZÁR: Bolund. Kettő bolundok. Ket-tuszáz aran elig ára megvágun a szállumásnak.

Iluci ténfereg elő valahonnan, álmosan, nagyokat ásít.

ILUCI: Ez a falubolondja Toska nem felkiabált? Apámat is.

PISZLICZÁR: Apád szemerényit se aludt. Űlt székkümben, vigyázun sólyum aranus szárnya.

ILUCI: Ki bántotta volna itt a sólymot, drága ember?

PISZLICZÁR: Az ördünk nem aluszukig.

ILUCI: Hát jó. Így legalább biztosan oda jut az arany, ahová szánják.

PISZLICZÁR: Odujut, odujut. Elmész már vele terekhez Szitáry urodum.

Kintről a Szitáry-fiú hangja hallatszik. Őket is fölverte a bolond. Piszliczár a közeledtükre sietve távozik. Az ajtóból még visszaszól a lányának.

PISZLICZÁR: Ifiurok abrukolnak, azt következésbul mész mindkettő hazába. Apjukud lefekuszál, fáradt áccakából.

ILUCI: Menjen csak, majd ellátom én a két úrfi baját.

Belépnek a fiúk. Iluci úgy tesz, mintha észre sem venné őket. Ádám mögé settenkedik, és hangosan ráköszön a lányra.

ÁDÁM: Jó reggelt, Piszliczár legszebbik virágszála.

ILUCI (összerezzen, de nem fordul meg) Te csak virágszálazzad a szeretődöt a fejelelem szép udvarában, ne engemet molesztáljál! Hozzak reggelit a fiatal uraknak?

TAMÁS: Csak ha apánk felébredt.

ILUCI: Nem lesz könnyű holnapig koplalnotok.

TAMÁS: Micsoda? Apánk már fölkel?

ÁDÁM: Csak nem hagyott itt búcsú nélkül bennünket?

ILUCI: Azt nem tudom. Mire fölébredtem, már elment a váradi basához az aranyos sólyommal.

TAMÁS: Hogy tehetett ilyet?

ÁDÁM: Én mindjárt...

ILUCI: Te mindjárt?

ÁDÁM (összeszedi magát) Én mindjárt kettéharaplak!

ILUCI: Engem? De kicomposodott az úrfi az éjszakai pihenésben!

TAMÁS: Üzenetet sem hagyott?

ILUCI: Lehet, hogy az apámnál. De ő épp az előbb feküdt le, egész éjjel a sólymotokra vigyázott.

TAMÁS: Na, ez derék tőle.

ÁDÁM: Nem járhat messze. Még utolérjük.

TAMÁS: Nem arra vezet az utunk. Vissza kell érniük délig a fejedelem kastélyába!

Valahonnan ismét előkerül Toska. Megragadja Tamás kezét, mutogat abba az irányba, amerre Szitáryt látta elmenni, lovagló mozdulatokat tesz, jelezve, hogy menjenek az apjuk után. Persze, a fiúk semmit sem értenek belőle.

ÁDÁM: Iluci, a bolondod megbolondult.

ILUCI: Elég bolond volt pedig már eddig is.

TAMÁS: Te érted, amit mond?

ILUCI: Nem mindig. Most például nagyon izgatott, valami olyasmit mutogat, hogy nagy baj van, és hogy lovagoljatok valamerre, meg, hogy valaki elvett valamit, valahonnan...

TAMÁS: Bolond lyukból bolond szél fúj.

ÁDÁM: És ha édesapánkkal történt valami baj?

TAMÁS: Ne károgj már folyton, anyámaszszony katonája! Apánk az elébb indult el a basához. Mi baja eshetett volna? És ha baja esett is, a bolond honnan tudhatna erről?

ÁDÁM: Igaz. Egy pillanatra komolyan vettem.

ILUCI: Toska nem úgy bolond... (*Elneveti magát.*) Nem úgy bolond, mint a gomba, csak úgy, mint a falu bolondja.

Valamennyien nevetnek, Toska sírva fakad.

ÁDÁM: Megsértetted.

ILUCI: De érzékeny lettél a mások sértegetése iránt. Bezzeg...

ÁDÁM: Elhallgass!

TAMÁS: Hogy beszélsz egy hölgygel, öcsém?

ÁDÁM: Bocsánat!

ILUCI: Hagyjátok Toskát, most épp ilyenje van. Hozhatom a reggelit?

ÁDÁM: Én farkaséhes vagyok.

TAMÁS: Ne hozz semmit, Iluci, azonnal indulunk vissza a fejedelemhez!

ÁDÁM: Ne parancsolgass folyton! Én harapnék egyet.

ILUCI: Amikor lehetett volna harapnod, nem haraptál, mafla. Én tiszteletben tartom a nagyobbik testvér jogait. Nem

kaptok reggelit, induljatok vissza a szép váratokba a szép fejedelmekhez!

TAMÁS: De felválták a nyelvecskédet, kis húgom!

ÁDÁM: Bezzeg, a talpig férfi öcsédét nem annyira, mint kellene!

TAMÁS: Gyerünk öcsém, itt forró levest öntenek a nyakadba.

ÁDÁM: Csak egy... lánybeszéd... ez... csak olyan... össze-visszaság.

TAMÁS: Te tudod, hogy mi micsoda egy lánybeszédben, öcsém! Iluci, üzenjük apádnak, köszönjük a szállást, a finomságokat, a jó társaságot!

ÁDÁM: És a levest a nyakamban!

ILUCI: Járjatok szerencsével, Szitáryak!

A fiúk kimennek. Iluci csalódottan megy az ablakhoz, hogy utánuk nézzen. Ádám visszasettenkedik a szobába, hátulról átkarolja a lány derekát. Az felsikolt.

ÁDÁM: Elveszlek, el én, Iluci... ha lesz egy kis időm a nősülésre. Addig meg csak várjál, biztosan eljövök érted!

Iluci megfordul, meg akarja csókolni Ádámot, de az ijedten engedi el, és szalad ki az ajtón.

ILUCI: A gyávája... A bolondja...

Néz utánuk az ablakban. Piszliczár szivárogoz be a szobába. Hangjára a lány elpatantan az ablaktól, zavartan nézi az apját.

PISZLICZÁR: E menetultek?

ILUCI: El. Apám nem alszik?

PISZLICZÁR: Nem gyün az álum a szememre rá. Monduttak valamit az ifiurodumok?

ILUCI: Semmit. Még csak nem is reggeliztek. Siettek vissza a fejedelméhez.

PISZLICZÁR: Iluci, kertum legszebbul liliumszálum, enyim lányum, apjukud mondan valami fontus.

ILUCI (*szórakozottan*) Figyelek, apus, csak mondja.

PISZLICZÁR: Felejtődjél el Ádámka gyermekut. Láttam szemetuket forgun egymásba.

ILUCI: Apám!

PISZLICZÁR: Nem apádumozul! Mészte szobádba azonnal. Ádámot megtilotum! Megtiltum!

Iluci pityeregve kirohan. Piszliczár körül néz, majd óvatosan előhúzza a két erszényt a köntöse belülről varrt zsebéből. Elégedetten nézegeti. Az ajtórésben Toska feje jelenik meg, szótlanul figyel a gazdáját. Piszliczár a falban kinyit egy rejtékaajtót, és a mögé zárja az aranyakat. Elégedetten dől hátra a szófán. Kis idő te-

lik el, Toska beront a szobába, neki egyenesen Piszliczárnak, és beleharap a karjába. A görög felordít, mint akit ölnek!

PISZLICZÁR: Segítesig, megharapott a bolund! Megvesződött a falubolundja! Mésze mán innentül, ördünk fajzatuja, vagy hasogatum fel hülye hasudat diki-csommal? Must megullek, sátáneul! Kapkodjulok csak kezumbe!

Toska kirohan, a tajtékzó Piszliczár utána.

9. jelenet – Szitáry Kristóf Hajdár basa előtt

*Törökösen berendezett szoba, selyemdvánnyal
(Hajdár basa, Szitáry Kristóf, rabszolganők, katonák, Cselebi bég)*

Hajdár basa díszes párnákon heverészik. Körülötte lenge ruhás rabszolganők. Ketten folyamatosan legyeznek, egy a kávéját töltögetik, egy pedig a vízpipáját adja a szájába, és húzza ki onnan a csutoráját, egy valami lantszerű hangszerezen pöntyög a basának.

HAJDÁR: Gyorsabban! Megfulladok ebben a melegben! Lassabban, teljesen kihúttak a testemet. Nem elég forró a kávé. Tömd meg rendesen a pipámat, mert leíttetem a fejedet! *(Belép egy katoná.)* Mit akarsz már megint? Soha pihenés, folyton politika? Ég a vár, hogy így rám rontasz?

KATONA: Felséges Hajdár basa, az erdélyi fejedelem követe várakozik odakint.

HAJDÁR: Csak jöjjön beljebb! Hozott valamit?

HAJDÁR: Egy sólyom van nála...

HAJDÁR: Sólyom? De sietett az Apafi kutya ezzel a sólyommal! Küldd be!

A katona kimegy. Hajdár int, hogy hagyják abba a legyezést. Belép Szitáry Kristóf, karján a sólyommal. Mélyen meghajlik a basa előtt.

HAJDÁR: Mi járatban vagy, szerelmes fiam?

HAJDÁR: Hazahoztam az elszökött sólymot, kegyelmes uram. A fejedelem küldi, kellő tisztelettel.

HAJDÁR: Kedvemre van. Add ide, fiam, hadd nézzem, ez volt-e az én sólymom! *(Elveszi a sólymot Szitárytól.)* Ejnye, de nehéz a szárnya ennek a madárnak. Az enyimé könnyű volt, mint a szél, és sebes, mint a nyíl.

HAJDÁR: Nyúlj a szárnya alá, kegyelmes basa, hátha ez is könnyebben repül azután!

A basa bedugja kezét a madár szárnya alá, s egyik felől is, másik felől is kihúzza – egy-egy nagy, rozsdás lópatkót. Nagy testét leveti a díványról, toporzékolni kezd, a megdőbbent Szitáry orra alá nyomkodja a két patkót, majd földhöz vágja őket. Hirtelen elcsendesedik.

HAJDÁR *(halkan, sötétén)* Könnyebben repül? Könnyebben a rozsdás patkókkal a szárnya alatt? No, akkor megtanítalak én is repülni, édes gyermekem. *(Az ajtóban álló katonákra ripakodik.)* Mit álltok ott még mindig? Láncoljátok meg ezt a kutyahitűt, tegyétek rá a legnehezebb vasakat, és vessétek a vár legmélyebb tömlöcbe! Ott aztán röp-

ködhetsz kedvedre, erdélyi követ, amíg csak ki nem vált a te fejedelmed! De ha érted is rozsdás patkóval akar fizetni, külön kapja meg a fejedet, és külön a testedet, kutyahitű gyaur!

Az értetlenkedő Szitáryt lefogják és elvonszolják. A basa most engedi ki magából a mérget. Ordít, toporzékol, turbánját a földhöz veri, meg is tapossa, felrúgja a vízpipát az azt kezelő rableánnyal együtt, kitépi a pávatollas legyezőket a lányok kezéből, és kiágja az ablakon. Olyan hirtelen nyugszik le, mint az előbb.

HAJDÁR: Cselebi bég jöjjön! Futva, rohanva, mert haragos vagyok, nagyon! *(Még ki se mondja, máris belép Cselebi bég.)* Te hogy kerültél ide ilyen gyorsan?

CSELEBI: A gondolatodat is ismerem már, felséges Hajdár basa. Amikor láttam, hogy a gyaur kutyát megvasalva elviszik, tudtam, hívatni fogsz, és menem kell Apafi fejedelemhez.

HAJDÁR: Okos vagy, Cselebi. Öreg vagy már, de még sokra viheted. *(A két pat-*

kót a markába nyomja bégnek.)

Nyomban visszaviszed Apafi Mihály ajándékát Apafi Mihálynak! Megmondod neki, hogy magam is sietek fölkeresni, mert saját két kezemmel akarom a lábára verni a patkókat. Majd megmutatom én neki, kicsoda az a Hajdár basa, akiből ő csúfot mert űzni!

Elfordul. Cselebi bég földig hajol előtte a háta mögött, és kihátrál. A basa visszahanyatlik a párnái közé. Int, ismét legyezni kezdik. Újra a szájába dugják a vízpipa csutoráját. Ismét tölt neki kávét a rabszolgán.

HAJDÁR: Rozsdás patkó! Vajon mit akart ezzel az a nyomorult erdélyi fejedelem üzeni? Hogy lovagoljak haza Sztambulba? Vagy, hogy verjek patkót a sólymomra, ne szállodson elfele tőlem? Bolondok vagytok, magyarok, a turbánjainkkal agyonverünk benneteket, ha felmérgetek. Rozsdás patkó! Megáll az eszem... rozsdás patkó...

10. jelenet – A palota előtt; A fejedelem ismét haragszik

Külső tér, a palota előtt, alkonyodik

(Szereplők: Apafi, Cselebi bég, Szitáry Tamás, Szitáry Ádámka, Mihályka)

Mihályka és a Szitáry-gyerekek visszatérnek az erdőből.

MIHÁLYKA: Micsoda dobás volt! Úgy pergett le a mátyásmadár az ágról, mintha nyíllal lőtték volna szárnyon.

ÁDÁM: Tamás kitűnő dobó.

TAMÁS: Ne hízelegj, öcsém!

ÁDÁM: Nem hízelkedem. Tényleg jó dobás volt.

MIHÁLYKA: Ne vitatkozzunk ezen. Most megyünk, és eszünk egy hatalmasat. Farkaséhes vagyok. Ti nem?

FIÚK: De, mi is, Mihályka.

A palota kapujában egy őr állítja meg őket.

ŐR: Csak a herceg mehet be. A fejedelem parancsa.

MIHÁLYKA: Ők a barátaim.

ŐR: Értem én, herceg, de a fejedelem szörnyen mérges, nem szeghetem meg a parancsát, képes és kettészél derékban.

MIHÁLYKA: Várjatok itt, én bemegyek, s mindjárt kiküldetek értetek valakit.

Bemegy. A két fiú értetlenül várakozik a kapu előtt. A kapu kinyílik, és Cselebi bég surran ki rajta.

ÁDÁM: Nézd már, Tamás, a török bemehet a fejedelemhez, mi meg a kapu előtt ácsorgunk. Azért, csak megdobom egy

kövel a pogányt, lássa, milyen a Szitáry virtus!

TAMÁS: Maradj veszteg, ne bánts az öregembert, Ádám, ő se bántott minket.

CSELEBI: Azt mondd, szép fiatal, hogy ti vagytok a Szitáry-gyerekek?

TAMÁS: Azok lennénk. A híres törökvágó, Szitáry Kristóf fiai.

CSELEBI (*meghajítja magát a két fiú előtt*)
Növesszen nagyra benneteket az ég, ifjú pálmafák! Erősítse meg a szárnyaitokat, szilaj sasmadarak! S ha valamikor benneteket akarna a balsors az ő kövével fejbe dobni, jusson eszetekbe a ti legkisebb szolgátok, az öreg Cselebi.

A fiúk röhögcselnék a beszéden.

ÁDÁM: Bolond török, mért szorulnánk mink a te segítségedre?

TAMÁS: Attól mentsen meg az Isten minden jóra való magyart! A török segítségtől!

ÁDÁM: Hanem, csak nem akarnak értünk jönni!

TAMÁS: Majd csak bemehetünk, ha a herceg szól miattunk. Alighanem, valami nagy baj történt, azért állatnak bennünket a kapuban.

ÁDÁM: Nem érte tán valami baj édesapánkat? Már itthon kellene lennie!

TAMÁS: A mi apánkat? Tanuld meg, öcsém, hogy az olyan embert nem érheti veszelem, mint Szitáry Kristóf. Ne menjünk inkább haza? Hamarosan bezárják a város kapuját, és idekint rekedünk!

ÁDÁM: Apánk nélkül egy tapodtat sem!

Az utcán nagy nyüzsgés támad, nem látjuk az embereket, de a gyerekek kapkodják a fejüket, ebből gondolható, hogy ideoda rohangálnak távolabb.

HANGOK: Nyakunkra hozta a törököt az áruló! Tolvaj népnek nincs hazája! Megette az arany szárnyáért a sólymot! Nem harminc ezüst, de kétszáz arany volt a júdás-pénze! Csóka fajzat ez a

Szitáry, a két kölyke még szabadon van. Csukjuk be az ajtainkat, zárjuk be a fiókjainkat, a csókák szeretik azt, ami fényes! Majd lefogják az áruló fiait is, akkor nem kell féltünk a vagyonkánkat tőlük!

A zajongó emberek távolodnak. A két fiú a falhoz lapulva várakozik.

ÁDÁM: Forog velem a világ!

TAMÁS: Ezek rólunk és apánkról beszéltek! (*A kardjához kap.*) Miszlikbe vagdosom valamennyit!

ÁDÁM: Maradj veszteg! A végén még észreveszik, hogy itt vagyunk, és meglincselnek bennünket.

TAMÁS: A szemébe akarok nézni annak, aki hitványul meri a szájára venni a Szitáryak becsületes nevét!

ÁDÁM: Menjünk inkább a fejedelemhez!

ŐR (*keresztbe fordítja eléjük a dárdáját*)
Mondtam már, nem lehet a fejedelemhez bemenni.

TAMÁS: Jó, majd megvárjuk idekint!

ŐR: Azt lehet.

A fiúk lekuporodnak egy szögletbe. Tamás ölébe húzza Ádám fejét, megcirógatja a haját.

TAMÁS: Ne félj, testvérem, jó az Isten!

ÁDÁM: Nem félek. Látod, nem is sírok.

TAMÁS: Bátor legény vagy. Büszke lenne most rád az édesapánk.

ÁDÁM: Az édesapánk... Valami nagy baj történhetett vele.

TAMÁS: Már én is tudom. Várunk, hátha kijön a fejedelem. Haza már úgyse tudunk menni ma éjszakára.

ÁDÁM: Egészen besötétedett.

TAMÁS: Hallga csak! Bent még mindig táncszokoznak.

Valaki kinyitja fölöttük az ablakot. Egy-egy hang elbődül, olyankor a gyerekek összerezzennek.

HANGOK: Gyalázat! Köpedelem ember az ilyen! Hogy küldhette követségbe a

nagyságos fejedelem? Kétszáz aranyért kockáztatja Erdély sorsát! Halál a fejére! Váltuk ki a töröktől, és kössük fel a saját bitófánkra!

ÁDÁM: Kiről beszélnek?

TAMÁS: Jobb lenne ezt nem hallgatni. Na, vége már, elcsendesedtek.

Kisvártatva a fejedelem lép ki az ajtón, a feleségével, két őr kíséretével.

ANNA: És maga elhiszi, amit ezek mondanak?

APAFI: A török követ csak nem hazudik!

ANNA: És miért tett volna ilyet?

APAFI: Megszédítette a kétszáz arany.

ANNA: Szitáry Kristóf nem kétszáz aranyért, a világ semmi kincséért nem árulná el nagyságodat. S ha nagyságodat mégis, Erdélyországot soha.

APAFI: Akkor hol az arany? Erre adj választ!

ANNA: Talán megkérdezhetné Szitáry Kristófot erről.

APAFI: Meg is fogom, ha kiváltottam a basától. Nem akartam gólyát? Már egy griffmadár szárnya alatt sem férne el annyi arany, amennyit Szitáryért kér Hajdár basa.

ANNA: És ha nem tudja megmondani, hova lett az arany a madár szárnya alól?

APAFI: Akkor halott. Vagy ha nem, rab ember lesz élete végéig.

TAMÁS (halkan) Nagyságos fejedelem!

Az őrök nyomban a sötét zug felé fordítják a dárdáikat.

APAFI: Kik vannak ott? Mit akartok tőlem? Fáklyákat ide!

TAMÁS: Igazságot keresünk, nagyságos fejedelem!

APAFI: Igazságot, lelkeim? Magam is szeretném tudni, hol lakik. Kik vagytok különben?

ÁDÁM: A rab ember fiai.

TAMÁS: Ne bőgj már! Szitáry Tamást és Szitáry Ádámot rejti a sötét.

Megérkeznek a fáklyák, belevilágítanak velük a két fiú arcába.

APAFI: Úgy, hát valóban ti vagytok! S még ti kerestek igazságot?!

APAFI: Ne a gyerekeket bántsa!

APAFI: Igazságot keresnek, most megkapják. Ide hallgassatok, rab ember fiai! Apátok eltékozolta az ország pénzét, csúfot üzött a mi fejedelmi személynkből, s megcsúfolta a váradi basa őkegyelmét. Ő majd elveszi méltó büntetését ott, ahol van; tinektek mi szolgáltatunk igazságot, amiképpen kértétek vala. Adjátok ide a kardotokat!

A két fiú lecsatolta kardját, és átnyújtotta a fejedelemnek.

APAFI: Nem illik a kard amaz ember fiainak a kezébe, akinek gyalázatos vétke veszedelembé sodorta az országot. Vessétek le az én címeremmel ékes apród-köntösötöket! Nem lehet bizodalمام annak ivadékaiban, aki rútul visszaélt fejedelme bizalmával.

Ádámka reszketve kapcsolja, Tamás dacosan rázza le válláról a fekete bársonyköponyeget, amelyen ezüsttel kihímezve az Apafiak ősi címere: a karddal átfúrt sisak. Ádám átnyújtja a fejedelemnek a köponyeget, Tamásé a földön hever.

TAMÁS: Fejedelem! Míg címeredet viseltem, hallgattam, mint szolgálhoz illik. Most már szabad székelny nemes vagyok, én, Szitáry Tamás. S én mondom neked, fejedelem, a most ítélkező főméltóságú uraid közt egy sincs, aki olyan becsületes szívvel és tiszta lélekkel szeretné szegény Erdélyországot, mint Szitáry Kristóf. Én és az öcsém, ha élünk, ha halunk, többet addig elétek nem kerülünk, míg szerencsétlen apánkurunkat meg nem szabadítjuk. Isten minket úgy segéljen!

APAFI: Ez már legyen a már a ti dolgotok, rab ember gyerekei! Most pedig el a szemem elől!

A fiúk dacosan elmennek.

ANNA: Van magában lélek? Így bánni ezzel a két ártatlan gyerekkel?

APAFI: A tanács már határozott, hallhattad. Egy áruló gyerekeivel nem lehet más-képp bánni. Örüljenek, hogy vasra nem veretem őket.

ANNA: Gondoljon a saját gyerekére!

APAFI: Annak az apja nem árulta el Erdélyt!

ANNA: Biztos vagyok benne, hogy Szitáry Kristóf sem tette meg ezt.

APAFI: Te csak ne üsd bele az orrod az államügyekbe.

ANNA: Szégyellni fogja magát... és bocsánatot fog kérni Szitáry Kristóftól...

APAFI: Eredj előlem, mert felöklelek! Nem elég, hogy elveszítettem a legjobb vitézemet, még a feleségem se hagyja nyugodni a lelkemet?

ANNA: Ne is nyugodjék addig, amíg utána nem jár az igazságnak. És mi lesz a gyerekekkel?

APAFI: Majd csak lesz valami. A tanács már döntött a vagyonuk felől.

ANNA: Ha hollókkal lakomázik, Apafi fejedelem... vigyázzon a szemére, ha megvan még!

Otthagyja a férjét. Apafi indulatosan jár-kál fel-alá az udvarban.

APAFI: Boszorka!

11. jelenet – találkozás Pipitérről; a fiúk elindulnak Váradra

Később, az utcán

(Pipitér, a Rab ember fiai)

A két fiú az utcán baktat. Ádám belekapaszkodik a bátyja karjába.

ÁDÁM: Hová legyünk most, édes bátyám? Van-e még miránk gondja a jó Istennek?

TAMÁS: Csak nehogy elkezdj itt bőgni nekem.

ÁDÁM: Nem fogok.

TAMÁS: Valamit mondanom kell.

ÁDÁM: Mondd, mindent elviselek, megígérem.

TAMÁS: Édes öcsém, nekünk el kell válnunk egymástól.

Ádámka sírva fakadt, Tamás gyöngéden átöleli.

TAMÁS: Hiszen megígérted... Különben, sírj csak. Én meg addig beszélek hozzád. Talán így könnyebben viseled, amit mondok. Nekem meg kell szabadítanom az apánkat. Ki kell hoznom a rab-ságból, hogy maga tisztázhassa ki a nevét abból a mocsokból, amibe belekeverték. Nehéz munka lesz az, erős

kar kell hozzá és erős szív. Nem neked való az. Jól van, jól, tudom, hogy nem vagy te utolsó legény, nem kell annyit emelgetned a karodat. Vesszük is hasznodat neked is, ne félj. De te most itt-hon maradsz, rendbe tartod a házat, gondot viselsz a gazdaságra, igazgatod a cselédeket: egész kis gazda leszel. Nem örülsz-e neki, Ádámka?

ÁDÁM: Sohase látsz többet sírni, Tamás! *(Zokogni kezd.)* Legalább utoljára ki-sírom magam istenigazában!

TAMÁS: Egyedül megyek, ha kell, neki az egész világnak.

ÁDÁM: Márpedig úgyis utánad szököm!

TAMÁS: És mi lesz a házzal addig, amíg a világot járjuk? Hova jön haza édes-apánk? A gazba, a romok közé?

Egy cifra suba közeledik feléjük, amiből csak egy nagy, lobogó bajusz látszik ki, s a fölött egy irdatlan báránnyőr kucsma.

PIPITÉR: Hova, hova, úrfiak?

ÁDÁM (*höppögve*) Ejnye, te vagy az, öreg Pipitér? Éppen haza igyekszünk.

PIPITÉR: Haza-e? Hol van az a haza?

TAMÁS: Ne bomolj, Pipitér! Nincs most tréfára való idő. Csak tudod tán, hogy melyik a Szitáry-ház!

PIPITÉR: Bizony nem tudom én, szolgám, hacsak nem az Apafi Mihály uramét akartad mondani.

TAMÁS: Mit beszélsz, te ember? Tán megzavart a nagy szerencsétlenség téged is, szegény öreg Pipitér?

PIPITÉR: No, azt sokért nem adnám, ha valami olyat érhetnék, ami engem megzavarna. Olyan friss az én elmém, úrfi, mint a forrás vize. Csak azé az udvari tányérnyalóé volna olyan, akit az előbb nyakon legyintettem...

ÁDÁM: Micsoda udvari tányérnyalóé, te?

PIPITÉR: Hát azé, aki ezt a pecsétet levelet hozta az előbb. De jól tette, hogy hozta, legalább csomagoltam bele egy kis füstölt szalonnát.

Előhúzott a suba alól egy hosszú papirost, amiről a fejedelem pecsétje lóg.

ÁDÁM: Te a fejedelem levelébe szalonnát csomagoltál, Pipitér?

PIPITÉR: Már mit kellett volna egyebet?

TAMÁS: Elolvasnánk, mi van a levélben?

PIPITÉR: Elég lesz akkor is elolvasni, ha a papírról lefogyott a szalonna. Megmondom én, Tamás úrfi, mi van a levélben.

TAMÁS: Nem is tudsz olvasni, Pipitér.

PIPITÉR: Olvasni azt nem. De még nem vagyok süket. Megkérdeztem az udvari embert, milyen papírt akar nekem átadni. Mondja, ezen a papíron az áll, hogy a hazaáruló Szitáry Kristófnak minden vagyonát lefoglalja a fejedelem önagsága.

ÁDÁM: Lefoglalta?

PIPITÉR: Le, le. Azaz, csak akarta. Kéri tőlem a kulcsokat. Mondom, behajítottam a kútba. Akkor most leküldöm a

fejedet utána a kútba, öreg, mondta a cifra udvari ember, és kirántotta rám a kardját.

TAMÁS: Neked támadt a fejedelem embere?

PIPITÉR: Nekem hát.

ÁDÁM: De megvédted magad, Pipitér.

PIPITÉR: Meg hát. Vagy nem itt vagyok, és beszélgetek veletek?

TAMÁS: Hogy történt, öreg,

PIPITÉR: Ő kapja a kardját, én meg nem akartam nagyon, hogy a fejem a kútba menjen a kulcsokat keresni, annál is inkább, mert ott voltak akkor is a zsebemben. Kaptam a cséphadarót, ha már az volt kéznél, és munkára fogtam. Rávertem néhányat a fejére vele, elég is volt neki. Rögtön kiejtette a kezéből kardot.

TAMÁS: Akkor hát, haza már nem mehetünk.

ÁDÁM: Ha nincs házunk, nem kell bele intéző se. Mehetek veled apánkat kiszabadítani. Ládd, a jó Isten se akarja, hogy elmaradjunk egymástól!

TAMÁS: Jó, jó öcsém, de ki mondja meg most már nekünk, hogy merre menjünk?

PIPITÉR: Ej, ej, úrfi, jó lesz, ha beabroncsoltatod a fejed, hogy szét ne vesse a nagy bölcsesség. Hát azt gondolod te, hogy most már nincs gondja ránk a jó Istennek, mert másfelé néz egy kicsinyég?

TAMÁS: Lehet, hogy igazad van, öreg Pipitér. Tenyerünkbe vesszük a lábunkat, s meg se állunk Nagyváradig.

ÁDÁM: Ha már Váradnak tartunk, valakitől el kellene búcsúznunk...

TAMÁS: Értem én, öcsém, nagyon a szívedhez nőtt az a Piszliczár.

ÁDÁM: Valahogy úgy... nagyon.

TAMÁS: Isten veled, Pipitér.

PIPITÉR: Isten veled, Tamás.

ÁDÁM: Vigyázz magadra, öreg!

PIPITÉR: Te is, Ádámka.

A fiúk elindulnak. Pipitér csöndben kullog utánuk.

TAMÁS: Pipitér, te meg hová indultál?

PIPITÉR: Csak ide, Váradra.

ÁDÁM: Váradra? Mit csinálsz ott?

PIPITÉR: Megvárom, kijön-e az uram a basa tömlőcéből.

TAMÁS: Velünk akarsz jönni te is, Pipitér?

PIPITÉR: Hová menjek, ha se házam, se gazdám... se hazám lassan...

ÁDÁM: Bírod az utat odáig?

PIPITÉR: Csak te bírd úgy, ahogy én, szolgám.

TAMÁS: Ha nincs jobb dolgod.

PIPITÉR: Lenni lenne, de már nem is tudom, hogy mi az.

TAMÁS: Mehetünk!

PIPITÉR: Van itt még valami, szolgálaim.

Ebben a ruhában soha nem jutunk el Váradig. Megölnék érte benneteket a rablók, azt hiszik, gazdag emberek vagytok. Hoztam nektek ruhát is.

Pipitér leveszi a subáját, alatta van egy másik. Azt is leveszi, az alatt is van egy másik. A fiúk fölnevetnek.

PIPITÉR: Szegény ember subában jár, nem zsinóros mentékben. Ezt, hogy lehúzza rólatok az útonálló, nem fárasztja magát.

TAMÁS: Te mindenre gondoltál, jó Pipitér?

PIPITÉR: Ha már az uram nem tud gondoskodni rólatok, gondoltam, jól jön a háznál az öreg Pipitér.

ÁDÁM: De azt honnan tudtad, hogy találkozol velünk?

PIPITÉR: Hova mennének egy rab ember fiai, ha nem a szülői házba, ahol oltalmat remélnek?

TAMÁS: Lesz még az a ház megint a miénk!

PIPITÉR: Lesz, lesz, de ahhoz lassan el kéne indulnunk Várad irányába.

ÁDÁM: És megállunk útközben?

PIPITÉR: Miért is állnánk meg?

TAMÁS: Ádám meglátogatná egy görög barátunkat.

PIPITÉR: Görögöt? Hát, ha nincs jobb dolgunk, látogassuk meg.

TAMÁS: Akkor merre?

PIPITÉR: Ha Várad felé, akkor erre!

12. jelenet – Piszlicár köpönyegfordítása

Piszlicár ebédlője

(Piszlicár, a Rab ember fiai, Pipitér, Falubolondja Toska)

Piszlicár a szokásos pózban, a szokásos vízipipával, a szófán. Kopognak.

PISZLICZÁR: Tessik, bébujódni Piszliczár-hun.

A Szitáry-fiúk lépnek be. Piszliczár visszahőköl, majd magából kikelve rájuk ordít.

PISZLICZÁR: Eleblábulj innentul, te három csavargu, mert ha in kilépik, leszun második futamulása tatáruknak!

PIPITÉR: Csendesebben abban a rossz gúnyában, nagy jó uram, mert ha én kirántom kelmedet abbul a cserzett búri-ribül, nem tudom, hogy búvik bele visz-sza!

ÁDÁM: Nem vagyunk mi csavargók, Piszliczár bátyám! Hanem igenis vagyunk a Szitáry Kristóf gyerekei, akik múltkoriban itt virradtunk föl a kelmed barátságos födele alatt.

Piszliczár tombolni kezd.

PISZLICZÁR: Micsuda? A Szitáry urfiúk? A Kristóf ór fiai? Azi az urszágháburítóé? Azi a sólyomkoppasztué? Mit? Az enyim fedil alatt vernyaduztatuk? Suha nem látultalak titeket, nevetek se nem halluttam. Aj-jaj, Adamku, aj-jaj Tamásku, eltisztulkodjatok innen, mert ha nekitek erisztelem Toskamot, füle-

tek leharapolja, hajátuk megrángatolja, szemetek kikaparolja!

A zajra befarol a szobába Toska. Meglátja a jövevényeket, izgalomba jön, Piszliczár rájuk akarja Toskát szabadítani.

PISZLICZÁR: Minnyarást harapodul füleket lefelé, kaparolod szemeteiket, tépekeded hajukájukat, gyerünk, mert előszedum ustorumot!

PIPITÉR: Teremtő isten, de förtelmes úriember! Bátyja vagy öccse ennek a cserzett képű úrnak? Menjünk innen, de mindjárt! Ahol két ilyen szörnyedmény lakik egy fedél alatt, semmi jó nem néz ki nekünk.

PISZLICZÁR: Menjetüljetek is, urszágháburító, sólyomkoppasztu Szitáry fiadumjai, ide lábutokat ne hozugáljátok sose életunkba.

TAMÁS: Hát így állunk, Piszliczár uram?

PISZLICZÁR: Te ne álldugáljál ígyun megy úgyun, nyitogatódud ajtum, kifelevé hordud budos irhádodat mindtöke.

ÁDÁM: Legalább Iluci...

PISZLICZÁR: Hívum zsandaromukat, kapud vas lábudra, háburítud birtokum enyim.

TAMÁS: Nem kell zsandár, megyünk magunktól is, Piszliczár. Mégis igaz, amit kendről terjesztenek. Hogy egy hitvány, köpönyegforgató féreg.

PISZLICZÁR: Én kopünyeg forgundó? Hát te apádut bortunbe minek csukogatun a nagyvárai terek basa? Lopun aranuk, sokut, gazumber a, nem Piszliczár!

ÁDÁM: Iluci...

PISZLICZÁR: Ne mocskuld a szádukon Iluci nevít. Nem csavargu níphön adundjuk lányunkut. Suha, suha!

PIPITÉR: Még ezután is tárgyalasz ezzel a majommal? Akkor már a másikkal inkább, az legalább bolond!

ÁDÁM: Megemlegeti ezt még, Piszliczár, ha apánk ismét szabad lesz.

PISZLICZÁR: Szabad? Akasztufa szabadítulja Szitáry bortonbul, tudongja mindunki. Takarudjatok már!

A két fiú kicsörtet a szobából. Toska integet nekik, de nem figyelnek oda rá. Pipitér visszafordul az ajtóban, lehajol, nagyot csap a fenekére, csak azután megy a többiek után. Alig lépnek ki az ajtón, Iluci lép be a másikon.

ILUCI: Látogatói voltak, drága apám?

PISZLICZÁR: Csavarguk kérügettek, kikergettuk házobul.

ILUCI: Olyan ismerős volt a hangjuk. (Az ablakhoz szalad, de már csak három távolodó alakot lát.) Hárman voltak. Kettő fiatalnak látszik. Mögöttük egy öreg halad. Az a kisebbik fiatal... olyan ismerős... apám, nem...

PISZLICZÁR: Nem! Bevunol szobácskaba virágum, nem izgulgat magát, csavarguk voltak, csavarguk, nem te hiszol apádunak szova?

ILUCI: Persze, hogy hiszek, csak... Megyek, megyek már. Csak...

PISZLICZÁR: Nincs semmi csok. Menendul szobácskaba, aluszul viráguk közben. (Iluci kimegy. Piszliczár kinyitja az ablakot, és utánuk köp.) Ördung vi-gyen tolvuj Szitáry fottyuk! Akasztufán végezutok mind te is!

Toska az ajtóból figyeli. Némán rázza fejét az öklét.

13. jelenet – Hajdár basa vacsorája; Cselebi bég megmenti a gyerekeket

Törökösen berendezett szoba, selyemdívánnyal

(Hajdár basa, a Rab ember fiai, szolga, rabszolganők, Cselebi bég)

Kintről Ádám csengő éneke szűrődik fel a basa szobájába. Hajdár a párnái, az előző

jelenetben megszokott legyezők és vízipipa-füstkarikák között. Fülel.

Hollómadár, mért jársz
talpig feketében? -
azt kérdezem tőled.
Mi bánatod neked,
sötét hollómadár? -
azt kérdezem tőled.
Hollómadár, vedd le
fekete gyászruhád,
nem illet az téged:
erdők hűvös árnyán,
ahová hazaszállj,
van teneked fészked!
Talpig fekete gyászt
kerek e világon
csak mi hordozhatjuk:
hazátlan bujdosók,
akik anyánk sírján
rab apánk siratjuk,
rab apánk siratjuk!
Te kevély sasmadár,
szálltodbba, röptödbe
láttad-e valahol
a mi jó apánkat?
Nem láttam sehol se,
én csak arra járok,
ahol jó vitézek
éles kardja csattog,
nem láttam sehol se!
Sebes szárnyú fecske,
szálltodbba, röptödbe
láttad-e valahol
a mi jó apánkat?
Nem láttam sehol se,
én csak arra járok,
ahol jó emberek
vadszőlős tornácon
vígan nevetgélnek,
nem láttam sehol se!
Hát te, sánta varjú,
merre elbicegtél,
láttad-e valahol
a mi jó apánkat?
Láttam jó apátok:
basa udvarában
talpig nehéz vasban
titeket siratgat,
láttam jó apátok!

*Hajdár tapsol. Belép a szolga, hasra veti
magát a basa előtt.*

HAJDÁR: Ki danászik odalent, zavarva a
basa nyugalma?

SZOLGA: Két gyaur fiatal álldogál a kapu
előtt, a felséges basához akarnak be-
jutni, de nem engedjük be őket.

HAJDÁR: Mit akarnak?

SZOLGA: Nem tudható.

HAJDÁR: Eresszétek be, hadd látom őket!

*Int, a rabszolgalányok befejezik a legye-
zést, a kávéöltögetést és a vízpipa-csibuk
szájba tologatását. A basa kíváncsian
pillog az ajtó felé. A szolga belökdösi a fi-
úkat, akik mélyen meghajolnak a basa
előtt.*

HAJDÁR: Szépen énekeltek, még ha rongyo-
sak is vagytok, ti kis emberek. Kellemes
az orcátok, mint a tubafa virágja, és
édes a szavatok, mint a bülbülmadáré.

ÁDÁM *(megroggyan a térde, majd leborul
a basa elé)* Kegyelmes urunk, nem ke-
nyerünk nekünk az éneklés. Nem va-
gyunk mi vándordalnokok.

HAJDÁR: Hanem, kik vagytok akkor, és mi-
ért énekeltek ilyen hangosan az abla-
kom alatt?

TAMÁS *(kelletlenül a testvére mellé térdel)*
Szitáry Kristóf bujdosó fiai vagyunk.
Azé a Sitáry Kristófé, akit te ártatlanul
láncra verettél. Azért énekelünk, hogy
a színed elé juthassunk. Most itt va-
gyunk... Kérni akarunk... *(Elhallgat,
nem jön szájára a könyörgés.)*

ÁDÁM: Nagy urunk, add vissza nekünk az
édesapánkat!

HAJDÁR: Bajos lesz az, fiam! Nem olyan
tücski-hajcsi ember a ti apátok, hogy
így füttyszóra megajándékozhatnám a
szabadságával.

TAMÁS *(főlegyen esedik)* Kegyelmes urunk,
aranyunk, ezüstünk nekünk nincsen,
amivel kiválthatnánk az apánkat. Ami
vagyunkánk volt, azt is, elszedte a feje-
delem. De nekem van izmos két karom.

ÁDÁM: Nekem, van szép szavam, könnyű kedvem, játékos elmém. Ha beéred a cserével: ereszd szabadon az apánkat, fogj itt helyette mi kettőnket.

TAMÁS: Veress engem láncra, küldj követ vágni, küldj a legmélyebb tömlőcbe, ha hasznom nem akarod venni!

ÁDÁM: Tégy meg udvari mulattatóddá, rab-szolgáddá, legutolsó inasoddá; vagy vedd el mindkettőnk életét: csak az apánkat ereszd szabadon!

A basa ámulva sodorgatja a szakállát, aztán vállára üt mindkét gyereknek.

HAJDÁR: Ember vagy, öcsém! Meg te is, bülbülszavú gyermekem! Kár, hogy nem töröknek születtetek! Ne beszéljünk most a rab emberről, mást mondok én nektek. Legyetek az én kis apródjaim, különb gazdátok leszek én, mint a régi volt. *(A fiúk szóra nyitnák a szájukat, de a basa leinti őket.)* Csitt, gyerekek! Egy szót se. Hajdár basa mutat nektek valamit!

Tapsol, két piros köntösű katona lép be. A basa a fülükbe súg valamit. A katonák kimennek, majd nyomban visszatérnek egy nagy, nehéz ládát cipelve. A basa felüti a láda fedelét, ragyogás támad.

ÁDÁM: Mennyi kincs!

HAJDÁR: Válasszatok, ami jólesik! Annyit vegyetek el, amennyit csak megkíváncoltok! Akár az egész a tietek – foglalóba.

TAMÁS: Mit jelent az, hogy foglalóba?

HAJDÁR: Nem fontos.

Újra tapsol. Most selymeket, drága bársonyokat cipelnek be a tatárok, köntösöket, kaftánokat, buggyos nadrágokat.

HAJDÁR: Ilyen drágaságokba járattja a basa azokat, akiket szeret. Drágakővel kivert fegyvereket kaptok. Kényes arab méneket adok alátok. No, mézes ajkú fülemülém, mit választottatok magatoknak Hajdár basa kincseiből?

TAMÁS: Mit választanánk, nagy úr? Akkor adnád nekünk a legnagyobb kincset, ha elvezetnél minket apánk börtönéhez.

HAJDÁR: Arra is ráérünk még! Majd vacsora után beszéljünk arról! Meg kell azt nekem gondolni kétszer is.

A basa ismét tapsol. Gazdagon megterített asztalt cipelnek be.

HAJDÁR: Egyetek, szép fiaim, régen úton lehettek már!

Ádámka nyúlna az egyik comb felé, de Tamás visszafogja a kezét.

TAMÁS: Hát a mi szegény rab apánk mit eszik most?

HAJDÁR: Nem tetszetek nekem így, madárkái! Nem vesztek magatoknak a kincsből, a drága ruhákból, még csak nem is esztek! Csak folyton az apátok után kíváncsoztok.

ÁDÁM: Láthatjuk majd őt?

HAJDÁR: Hajdár basa födele alatt semmit se féljete! Holnap már jóra fordul a sorotok! Lehet, hogy apátokat is meglátjátok. Én most elmegyek éjjeli szállásomra. A szolgátok mindjárt idejön, s megmutatja az utat a szobátokhoz. Álmódjatok szépet, szegény kis bujdosók!

A basa udvartartásával elvonul. A két fiú boldogan veti magát egymás nyakába. A mindig komoly Tamás még táncol is örömeiben.

TAMÁS: Holnap meglátjuk az apánkat! Megmondta a basa, hogy jóra fordul most már a sorunk.

ÁDÁM: Hej, mégiscsak derék ember ez a Hajdár basa!

TAMÁS: Most bánom csak, hogy elhagytuk a vacsorát.

ÁDÁM: Nekem is korog a gyomrom. Nem baj, majd holnap pótoljuk, amit ma elmulasztottunk.

Fekete csuklyás alak suhan be a szobába, észre sem veszik, mikor. Arca nem látszik

a csuklya takarásában. Halkan beszél, szinte suttogva.

CSELEBI: Szaladjatok innen, ifjú szarvasok! Ha ma nem mentek, holnap már nem ereszt a basa, mert nagyon megkedvelt benneteket.

TAMÁS: Ha küldesz, akkor se megyünk az apánk nélkül!

CSELEBI: Szitáry Kristóf nincs már Váradon. Érkezések előtt jártak itt Apafi követei. Ötszáz aranyat hoztak a basának engesztelésképpen. A basa megengesztelődött, s elküldte az apátokat Apafi Mihálynak: tegyen vele, amit akar. Akkor vitték el, mikor nektek a kincseket mutogatták.

ÁDÁM: Elvitték édesapánkat?

A csuklyás ember karon fogja őket, és az ajtó felé tuszkolja.

CSELEBI: Elvitték. Siessetek, ifjú sólymok, addig menjete, míg nincs megkötve a szárnyatok! Amíg szabadok vagytok, s nem zár kalitkájába benneteket a basa.

TAMÁS: Jó ember, legalább azt mondd meg, kinek köszönhetjük a szabadságunkat? Ki vagy te?

Az ember kibújik a csuklyájából. Cselebi bég az.

CSELEBI: Emlékeztek, ifjú Szitáry sólymok?

Te azt mondtad az öcsédnek, maradj veszteg, ne bánts az öregembert, Ádám, ő se bántott minket. És kinevetetek engem, mikor azt válaszoltam, ha valamikor benneteket akarna a balsors az ő kövével fejbe dobni, jusson eszetekbe a ti legkisebb szolgátok, az öreg Cselebi. Cselebi bég nem felejt el, ha valaki jó volt hozzá. Vagy, ha nem volt rossz. Most fussatok, amerre láttok, repüljete magasan, sólymok, szabadok vagytok. A kapun én kísérlek át benneteket.

Kisurran az ajtón, a fiúk követik. A szobába érkező szolga már nem talál ott senkit. Tanácstalanul széttárja a karját, azután ő is kimegy.

(folytatás a következő számban)